

Hallituksen esitys eduskunnalle työnhakijan palveluprosessin ja eräiden työttömyysetuuden saamisen edellytysten uudistamista koskevaksi lainsäädännöksi

Yleistä lausuttavaa esitetyistä muutoksista?

Työllisyydenhoidon palvelujärjestelmä on perustavanlaatuisessa muutoksessa työllisyydenhoidon siirtyessä kunnille vuonna 2024. Muutosta valmistellaan konkreettisesti kuntakokeilukunnissa, joissa työnhakijoiden lakisääteiset palvelut toteutetaan jo tässä vaiheessa kuntajohtoisesti hyödyntäen kuntien verkostoja, paikallisia palveluita ja työmahdollisuuksia. Lakiesityksessä ei erityisesti huomioida kuntakokeilujen tehtävää ja roolia työllisyyspalvelujen kehittäjänä paikallistasolla eikä sitä, miten tämä turvataan lakimuutoksen myötä. Laajemmin herää kysymys siitä, valuuko kuntakokeilujen tekemä kehitystyö hukkaan, mikäli lainsäädäntö ottaa vahvasti kantaa työllisyyspalvelujen toteuttamisen tapoihin poiketen kuntakokeilujen jatkuvasti kehittämistä toimintamalleista. Epäselväksi jää, mikä on kuntakokeilujen tehtävä ylipäätään, jos työllisyydenhoidon palvelumallin sisältö ja toimintatavat määritetään tarkasti lainsäädännön kautta.

Lakiesityksen tuottamat muutokset työnhakijoiden palveluprosessiin ovat pääosin kannatettavia: yksilöllinen palvelu sekä työttömyyden varhaisessa vaiheessa tehtävä palvelutarpeiden arviointi edistävät työnhakijan työllistymistä nykyistä palvelumallia tehokkaammin. Lakiesitykseen sisältyvä työnhakuvelvoitteiden laiminlyömisestä sanktioiden lieventäminen edistää tarkoituksenmukaisten työsuhteiden syntymistä sekä lisää työnhakijoiden luottamusta työllisyyttä tukevaan palvelujärjestelmään. Valtakunnallisesti uudistus on erittäin tarpeellinen työllisyyspalvelujen vaikuttavuuden lisäämiseksi. Kuntakokeilujen osalta lakimuutos asettaa vaatimuksia juuri kehitettyjen palveluprosessien muuttamiselle vaikuttaen sekä työnhakijoiden sujuvaan palveluun että henkilöstön jaksamiseen jatkuvassa uusien palvelukäytäntöjen omaksumisessa.

Lausuttavaa vaikutusten arvioinnista; vaikutukset viranomaisten toimintaan (ml. resursseja koskevat asiat)?

Työnhakijan työllistymistä edistetään parhaiten kokonaisvaltaisen palvelutarpeen arvioinnin kautta. Työttömäksi jääneen palvelutarpeet voivat olla laajoja jo työttömyyden alkuvaiheessa. Työnhakijan itsensä antamien tietojen lisäksi myös muiden toimijoiden, kuten sosiaali- ja terveystieteiden, Kelan ja oppilaitosten tuottama tieto on hyödyllistä erityisesti siinä tilanteessa, kun riski työttömyyden pitkittymisestä havaitaan suureksi. Asiakastietojen saamista ja niiden vaihtoa eri toimijoiden välillä tulisi selkeyttää lainsäädännöllä työnhakijan työllistymistä tukevaksi. Tällä hetkellä epäselvyydet asiakastietojen vaihdossa ja eri toimijoiden roolissa hankaloittavat työnhakijan yksilöllisten palvelutarpeiden huomiointia sekä hidastavat palveluprosessin etenemistä. Lakiesityksessä ei ole löydettävissä selkeytystä tähän työnhakijan kokonaisvaltaisen palvelemisen haasteeseen tilanteessa, jossa asiakas ei vielä täytä monialaisen yhteispalvelu TYP:n asiakaskriteereitä.

Resurssiarvioinneissa tulisi huomioida työnhakijoiden tosiasialliset valmiudet edetä työmarkkinoille alueilla, jossa pitkäaikaistyöttömien määrä on suuri. On todennäköistä, että pidempään työttömänä olevien kohdalla työnhakukeskusteluja ja täydentäviä työnhakukeskusteluja tullaan tarvitsemaan keskimääräisesti arvioitua enemmän.

Julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta annettu laki; yleistä lausuttavaa työnhakijan palveluprosessista?

Työnhakijan alkuhaastattelun toteuttaminen kasvokkain viiden arkipäivän sisällä työttömäksi jäämisestä sekä uutena toteutettavat työnhakukeskustelut haastavat henkilöstöresurssien lisäksi kuntia ja TE-toimistoja lisäämään ja muokkaamaan toimitilojaan. Lakisääteisiä työnhakijan kasvokkaisia kohtaamisia tulisi voida tarvittaessa toteuttaa myös muissa tapaamiseen soveltuvissa tiloissa.

Lakiesityksessä ei oteta selkeästi kantaa alkuhaastattelun sisältöihin ja niissä käytettäviin mittareihin (esim. osaamiskartoitus, kykyviisari). Tulevan lainsäädännön tulisi mahdollistaa erityisesti kuntakokeilujen kohdalla erilaisten menetelmien ja työvälineiden käyttö arvioitaessa työnhakijan palvelutarvetta sekä ohjattaessa palveluprosessia. Lainsäädännössä tulisi selkeästi huomioida, että kunta toimii sekä viranomaisena että palveluntuottajana. Näiden kahden roolin yhdistäminen tulisi olla lainsäädännön näkökulmasta mutkatonta työnhakijan sujuvan palvelun mahdollistamiseksi.

Kunnat ovat satsanneet merkittävästi työnhakijan yksilöllisiin palveluihin kuntakokeilun lisäksi. Lakiesityksessä todetaan, että täydentäviä työnhakukeskusteluja voidaan toteuttaa viranomaistoiminnan lisäksi myös ostopalveluina. Päällekkäisyyksien välttämiseksi lainsäädännössä tulisi kuitenkin olla mahdollisuus myös sille, että sekä työnhakukeskusteluja että täydentäviä työnhakukeskusteluja voitaisiin toteuttaa myös kunnan muissa työllisyyspalveluissa, kuten työpajaympäristössä tapahtuvassa yksilöllisessä työhönvalmennuksessa.

Osalla erityisesti pidempään työttömänä olleista on työkykyyn liittyviä pulmia, joiden selvittämisestä sovitaan usein työllistymissuunnitelmassa tai monialaisessa työllistymissuunnitelmassa. Lakiesityksessä kuitenkin todetaan, että työnhakijan kieltäytyminen suunnitelmassa sovitusta työkykyselvittelyssä ei aiheuta työnhaun katkeamista. Edellinen johtaa tilanteeseen, että lakisääteisiä työllisyyspalveluita toteutetaan työnhakijoille, jotka eivät todellisuudessa tule työllistymään kieltäytyessään työkyvyn selvittämisestä tai kuntoutuksesta. Mikäli edellä mainitussa tilanteessa olevan työnhakijan työnhaku katkeaisi sekä vastuu toimeentulosta ja hyvinvointia edistävästä palvelusta siirtyisi KELA:lle ja sosiaalipalveluille, työllisyystoimijoille jäisi enemmän resursseja tukea työnhakijoita, joilla on työkykyä tai motivaatiota hakeutua työkykyä selvittäviin palveluihin tai kuntoutukseen.

Julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta annettu laki; yleistä lausuttavaa työnhakuvelvollisuudesta?

Työnhakuvelvollisuus toimii parhaiten alueilla, joilla avoimien työpaikkojen määrä on suuri ja mahdollisuudet työllistyä todennäköiset. Mikäli työnantajat eivät suhtaudu työnhakuvelvollisuuden perusteella työhön hakeviin myönteisesti on vaarana, että avoimien työpaikkojen julkiseen hakuun laittaminen vähenee.

Julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta annettu laki; lausuttavaa osa-aikaista työtä tekevien työnhakuvelvollisuudesta?

Osa-aikatyötä tekevien työnhakuvelvoite on tarpeellinen muutos työllisyyden lisäämiseksi sekä kunnan työmarkkinatukimenojen vähentämiseksi. Työmarkkinatuen maksuosuuden piirissä olevat osa-aikatyötä tekevät ovat tällä hetkellä heikosti työllisyyttä edistävien palvelujen saavutettavissa.

Lausuttavaa muutosten voimaantulosta ja siirtymäajan järjestelyistä?

Lakiesityksen mukaisen henkilöstöresurssin lisääminen alkuvuodesta 2022 ennen lainsäädännön voimaantuloa toukokuussa 2022 on hyvä lähtökohta siirtymän sujuvuuden varmistamiseksi. Uuteen malliin pystytään valmistautumaan ennakoivasti sekä ottamaan asiakkuuksia haltuun jo ennen lakimuutoksen tuottamia velvoitteita palveluprosesseihin. Henkilöstön perehdyttäminen ja sitouttaminen jatkuviin isoihin muutoksiin toimintamalleissa vaatii aikaa ja voimavaroja, minkä vuoksi riittävä siirtymäaika uuteen palvelumalliin on välttämätön.